

Stockholms
stad

Stockholms stads strategi 2023-2026 för att förhindra att barn, unga och unga vuxna dras in i kriminalitet

Stockholms stads strategi 2023-2026 för att förhindra att barn, unga och unga vuxna dras in i kriminalitet

Dnr: Klicka här för att ange Dnr

ISBN: Klicka här för att ange ISBN

Utgivningsdatum: Klicka här för att ange utgivningsdatum

Utgivare: Klicka här för att ange utgivare

Kontaktperson: Klicka här för att ange kontaktperson

Produktion: Klicka här för att ange produktion

Distributör: Klicka här för att ange distributör

Omslagsfoto: Klicka här för att ange omslagsfoto

Konsult: Klicka här för att ange konsult

Sammanfattning

Stockholms stads strategi 2023-2026 för att förhindra att barn, unga och unga vuxna dras in i kriminalitet fokuserar på fyra prioriterade områden. Dessa områden är desamma som de vilka låg till grund för strategin 2019-2022. Detta bidrar till ett långsiktigt arbete och till att berörda fack – och stadsdelsnämnder kan fortsätta med sina åtaganden inom strategins områden.

Tyngdpunkten i den reviderade strategin är på främjande, tidiga och förebyggande insatser eftersom det är lättare att förhindra uppkomsten av beteenden än att bryta destruktiva och kriminella utvecklingsbanor. Likväl poängteras i strategin att barn, unga och unga vuxna med komplex och långt framskriden problematik ska ges bästa möjliga förutsättningar att lämna den kriminella miljön och att de ska erbjudas effektiva och individuellt utformade insatser.

Mycket av stadens kompetens återfinns på lokal nivå och för att hjälpa barn och unga i riskzonen kan det finnas behov av att denna lokala kompetens tillvaratas och kombineras med effektiva insatser centralt i staden.

Att förhindra att barn och unga dras in i kriminalitet är ett ansvar som åligger flera av stadens verksamheter. I strategin framhålls därför vikten av strategisk samverkan och operativt samarbete både inom staden och med andra myndigheter men också med civilsamhälle och näringsliv.

Innehåll

Sammanfattning	3
1. Inledning	6
2. Mål och syfte	7
3. Bakgrund	7
3.1 Koppling till styrdokument och lagar.....	7
3.1.1 Styrdokument.....	7
3.1.2 Barnkonventionen.....	8
3.2 Brottslighetens spridning.....	8
3.2.1 Unga lagöverträdare.....	9
3.2.2 En komplex problembild.....	10
3.3 Trygga och goda uppväxtvillkor.....	10
3.3.1 Barns utsatthet för våld.....	10
3.4 En kunskapsbaserad praktik.....	11
4. Strategins övergripande områden	12
4.1 Strukturerad samverkan.....	13
4.1.1 Främjande, tidiga och förebyggande insatser.....	13
Förskola, skola och föräldraskapsstöd.....	13
Metoder och arbetssätt.....	15
4.1.2. Snabba och samordnade insatser.....	15
Metoder och arbetssätt.....	18
4.1.3 Samlad kompetens.....	19
Metoder och arbetssätt.....	20
4.1.4 Lokala samverkansöverenskommelser och lägesbilder.....	20
4.2 Förskola, skola och fritid som skyddsfaktorer	21
4.2.1 Inskrivningsgrad och närvaro i förskola och skola.....	22
Metoder och arbetssätt.....	23
4.2.2 Insatser som stabiliserar skolgång och skolprestationer.....	23
Metoder och arbetssätt.....	25
4.2.3 Tidig upptäckt och orosanmälan till socialtjänsten.....	25
Metoder och arbetssätt.....	25
4.2.4. Meningsfull fritid som skyddsfaktor.....	26
Metoder och arbetssätt.....	27
4.3 Våldsprevention med ett jämställdhetsperspektiv.....	27

4.3.1 Vålds- och könsnormer	28
4.3.2 Våldsförebyggande arbete i skola och fritid	28
4.3.3. Förebygga våld i ungas nära relationer	28
4.3.4 Förebygga hedersrelaterat våld	29
Metoder och arbetssätt	29
4.4 Civilsamhälle och näringsliv	29
4.4.1 Samverkan med civilsamhället.....	30
4.4.4 Föreningsbidrag som styrmedel.....	31
4.4.5 Bostadsbolag och hyresvärdar.....	31
4.4.6 Samverkan i tillsynen av alkohol och tobak	31
Civilsamhället - metoder och arbetssätt:.....	32
5 Ledning och styrning.....	32
5.2 Befintliga undersökningar och rapporter	32
5.1 Genomförande och uppföljning	33

1. Inledning

Stockholms stads ambition är att alla barn och unga i staden ska växa upp under trygga förhållanden och att de genom utbildning, meningsfulla fritidsaktiviteter och tillgång till socialt stöd ska ges förutsättningar att skapa sig en framtid. Som ett led i denna ambition och mot bakgrund av att barn och unga begår allt grövre brott och rekryteras till kriminella gäng togs 2019 fram en strategi för att förhindra att barn, unga och unga vuxna dras in i kriminalitet. Strategin löpte ut 2022 och har därför reviderats under våren 2023 av socialnämnden i samverkan med stadsdelsnämnderna och berörda facknämnder.

Strategin beskriver hur stadens berörda verksamheter tillsammans med andra myndigheter och civilsamhället ska arbeta förebyggande och långsiktigt för att förhindra att barn, unga och unga vuxna dras in i kriminalitet. Genom ett sådant gemensamt arbete är målet att skapa en trygg stadsmiljö som både är och upplevs som säker. Strategin utgör ett komplement till Stockholms stads trygghetsprogram och Stockholms stads säkerhetsprogram och omfattar arbetsmarknadsnämnden, förskolenämnden, idrottsnämnden, kulturnämnden, socialnämnden, utbildningsnämnden samt respektive stadsdelsnämnd.

För att stävja kriminell rekrytering och för att så tidigt som möjligt ge stöd till barn, unga och deras familjer betonar strategin vikten av ett främjande, tidiga och förebyggande insatser. Detta eftersom det är betydligt lättare att förhindra uppkomsten av ett beteende än att bryta en redan påbörjad destruktiv och normbrytande utveckling. De barn, unga och unga vuxna som redan etablerat ett kriminellt beteende ska dock erbjudas ett effektivt utformat stöd som utgår från en helhetssyn på barnets eller den unges situation och som samordnas med stöd från andra relevanta aktörer. Detta för att ge bästa möjliga förutsättningar för individen att lämna den kriminella världen.

De prioriterade områdena för denna strategi är desamma som för den som låg till grund för stadens arbete 2019-2022. Dessa är:

- Samverkan mellan socialtjänst, polis, skola, BUP och andra relevanta aktörer
- Förskola, skola och fritid som skyddsfaktorer och att säkerställa skolgång för barn i riskzon
- Våldspreventiva metoder ur ett jämställdhetsperspektiv
- Samverkan med civilsamhälle och näringsliv

Strategin betonar också att socialtjänstens arbete ska utgå från Socialstyrelsens nationella rekommendationer avseende insatser till målgruppen barn och unga (11-17 år) med normbrytande beteende och risk för återfall i brott. Rekommendationerna gäller insatser vilka visat sig ha evidens i arbetet med barn och unga och de ska därför prioriteras. Lokala behov och förutsättningar samt erfarenhet och kompetens i stadsdelsnämnderna ska också tas tillvara.

2. Mål och syfte

Strategins övergripande mål är främja allas rätt till ett liv fritt från våld och kriminalitet. Vidare syftar strategin till att skapa förutsättningar för ett strukturerat, kontinuerligt och långsiktigt arbete för att minska risken att barn, unga och unga vuxna dras in i kriminalitet. Detta innebär att stadens medarbetare ska öka sin kunskap gällande risk-och skyddsfaktorer samt vilket stöd staden erbjuder både lokalt och centralt. Arbetet inom ramen för strategin ska ske systematiskt genom samverkan inom staden, med externa myndigheter och med civilsamhället och innefatta tydlig ledning och styrning.

Arbetsätten och de åtgärder som föreslås tar avstamp i brottslighetens sociala orsaker, så kallad social brottsprevention. Det kan till exempel handla om att barn ska fullfölja sin skolgång för att därigenom fungera bättre i samhället och lyckas bättre i livet. Den sociala brottspreventionen skiljer sig därmed från den situationella brottspreventionen som fokuserar på insatser för att minska antalet möjliga brottstillfällen.

3. Bakgrund

3.1 Koppling till styrdokument och lagar

Nära kopplat till strategin för att minska att barn, unga och unga vuxna dras in i kriminalitet finns andra lagar och styrdokument som också styr mot målet om en trygg, säker och välskött stad.

3.1.1 Styrdokument

Stadens Trygghetsprogram ringar in och beskriver stadens brottsförebyggande och trygghetsskapande arbete och ger en struktur för hur detta arbete ska planeras, genomföras, kommuniceras och följas upp.

Trygghetsprogrammet utgår från kartläggningar, orsaksanalyser och tydliggör vikten av en långsiktig planering och samverkan både internt i staden men också med externa aktörer.

Stadens säkerhetsprogram beskriver inriktningen för krisberedskap, civilt försvar, säkerhetsskydd och informationssäkerhet samt arbetet mot otillåten påverkan och hot och våld mot anställda.

Det finns i staden även andra beslutade program, riktlinjer, samverkansöverenskommelser och stödmaterial som har bäring på strategin. Ett exempel är överenskommelsen mellan staden och Polisregion Stockholm som fastställer hur samverkan ska ske i det trygghetsskapande och brottsförebyggande arbetet.

3.1.2 Barnkonventionen

Sedan 2020 är FN:s konvention om barnets rättigheter lag i Sverige vilket innebär att barnkonventionen är tillämplig och ska beaktas i alla processer som direkt eller indirekt påverkar barn. Staden har därför ett samlat ansvar för att se till att barnkonventionen implementeras i dess olika verksamheter.

Alla barn har samma rättigheter oavsett om barnet brutit mot lagen eller har en relation till någon som gjort detsamma, och myndigheter ska i första hand beakta vad som bedöms vara till barnets bästa i alla processer och i all verksamhet som vänder sig till barn. Barns bästa ska – oavsett livssituation – väga tungt i myndigheters bedömningar och alla barn ska ges lika möjligheter att vara delaktiga i de beslut som tas och rör barnet eller den unge själv.

Dessa rättigheter tjänar också som tillvägagångssätt för att främja ett gott liv och förebygga kriminalitet. Barn och ungdomar som inte diskrimineras utan som får erfarenhet av demokrati och som upplever sig bli hörda och respekterade, och inte främst ses som potentiella brottslingar, får goda möjligheter att bidra till ett tryggt och demokratiskt samhälle¹ För att barn och unga i Stockholms stad inte ska hamna i kriminalitet är barnrättsarbetet i alla nämnder och bolag därför centralt.

3.2 Brottslighetens spridning

Brottsligheten i staden följer det socioekonomiska mönstret och är ojämnt spridd mellan stadsdelsnämnderna. Vissa stadsdelar

¹ BRIS Rapport 2022:2

uppvisar en större ansamling riskfaktorer än andra och sannolikheten är där högre att man som barn, ungdom eller ung vuxen utvecklar ett kriminellt beteende. Bland dessa riskfaktorer återfinns individuella och familjerelaterade faktorer som skolmisslyckanden och relationsproblem i hemmet, men även mer strukturella aspekter som exempelvis tillgång till vapen och narkotika i närområdet. Att från låg ålder exponeras för liknande omständigheter innebär större risk att dras in i kriminalitet och stadens arbete ska därför fokusera på att identifiera barn med en hög ansamling riskfaktorer för att till dem och deras vårdnadshavare erbjuda tidiga, kunskapsbaserade och effektiva insatser.

3.2.1 Unga lagöverträdare

Många forskare menar att det går att åstadkomma betydande effekter på brottsligheten genom att ge insatser till de barn som redan i ung ålder begår sina första brott. Detta eftersom tidig kriminell utveckling är karaktäristisk för unga som fortsätter begå brott i vuxen ålder².

Brottsförebyggande rådet (BRÅ) definierar unga högaktiva lagöverträdare som ungdomar med nio eller fler lagföringar vilka registrerats under en relativt kort tidsperiod. Många av dessa unga lagöverträdare begår sina första brott redan i ung ålder och uppvisar tidigt ett både normbrytande och ibland utåtagerande beteende. Forskning på området är samstämmig kring vikten av att i ett så tidigt skede som möjligt identifiera dessa barn och erbjuda dem och deras föräldrar adekvat stöd. Stadens insatser ska därför fokusera på att ge både tidigt och förebyggande stöd till barn i olika åldrar.

Inom ramen för det förbyggande arbetet är det viktigt att beakta att trots att ungdomsbrottslighet är en relativt vanlig företeelse är det ovanligt att den leder till tyngre och mer omfattande kriminalitet. Många begår brott i ungdomsåren men de allra flesta lagförs endast för enstaka brott eller mindre förseelser och majoriteten lämnar kriminaliteten bakom sig i övergången till vuxenlivet och en mer etablerad tillvaro. Stadens medarbetare ska därför vara uppmärksamma på vilka faktorer som mer än andra indikerar hög risk för allvarligt kriminellt beteende och i arbetet med dessa högriskindivider använda sig av utvärderade och effektiva metoder.

² Andershed AK & Andershed H *Risk och skyddsfaktorer för normbrytande beteende bland unga* 2019.

3.2.2 En komplex problembild

Social utsatthet är ofta mångbottnad och det är inte ovanligt att målgruppen för denna strategi även har andra sociala problem som till exempel bristande skolgång, missbruk och psykisk ohälsa. Dessa är riskfaktorer för att dras in i kriminalitet men är också omständigheter som skapar lidande och som barn och unga har rätt att få hjälp med. Genom ett brett förebyggande och inkluderande socialt arbete kan samhället motverka uppkomsten av flera problem och i det perspektivet är att motverka kriminalitet även att motverka annan social utsatthet. En effektiv social brottsprevention och socialpolitiska insatser kan även verka över generationerna³.

3.3 Trygga och goda uppväxtvillkor

Trygga och goda uppväxtvillkor är avgörande faktorer för barns och ungas utveckling och för deras fysiska och psykiska välbefinnande. Hur barn och unga växer upp har stor betydelse för deras fortsatta liv då beteenden och attityder som formas tidigt kommer att prägla dem även som vuxna⁴.

Ett barns vårdnadshavare är i regel de viktigaste personerna i barnets liv - de känner barnet bäst och de sörjer för dess behov av trygghet och närhet. Eftersom det inte alltid är lätt att vara förälder erbjuder staden föräldraskapsstöd vilket är en viktig del av det strategiska arbetet för att förebygga och förhindra att barn och unga dras in i kriminalitet.

Att växa upp under trygga villkor är också positivt för barns och ungas skolresultat. Stark skolanknytning är en mycket viktig skyddsfaktor mot utvecklandet av bland annat kriminell identitet. Därför har strategin ett tydligt fokus på att barn och unga som riskerar att dras in i kriminalitet ska stödjas i att fullfölja sina studier.

3.3.1 Barns utsatthet för våld

Barn och unga som utsätts för sexuellt, fysiskt eller psykiskt våld, eller som bevittnar eller på annat sätt upplever att en förälder eller ett syskon utsätts, kan ta stor skada och löper högre risk att själva begå våldsbrott senare i livet. Därför är det mycket viktigt att ge tidigt stöd till både våldsutsatta barn, unga och till deras föräldrar. Detta eftersom tidigt stöd till våldsutsatta barn och unga är en

³ Hjalmarsson, R. *Social Policies as Crime Control* (2022)

⁴ Trygghetsberedningen *Vägar till ett tryggare samhälle* (2022)

central framgångsfaktor i arbetet med att förhindra att de senare i livet dras in i kriminalitet

Att begå brott i ungdomsåren är ofta förknippat med att själv vara brottsutsatt, och det är viktigt att unga känner sig trygga i att våga polisanmäla brott och vittna samt att de får stöd i detta. Enligt rapporter från polisen och övriga rättsväsendet är det ett växande problem att många invånare inte medverkar till rättsskipningen genom att till exempel vittna i förhör och i domstolar. Detta påverkar socialtjänstens arbete och behöver angripas genom gemensamma insatser i samverkan med rättsväsendet och kommunen på lokal områdesnivå samt på regional och nationell nivå.

3.4 En kunskapsbaserad praktik

Stadens arbete med strategins målgrupp ska vila på forskning och beprövad kunskap och i detta arbete ingår att vara uppmärksam på och kunna identifiera både risk – och skyddsfaktorer hos det enskilda barnet och i dess familj.

Risikfaktorer är omständigheter som ökar risken för negativ utveckling medan skyddsfaktorer, exempelvis positiv skolanknytning och tillitsfulla relationer i hemmet, har en dämpande inverkan och skyddande effekt. För att mer precist kunna identifiera dessa kritiska risk- och skyddsfaktorer erbjuds socialsekreterare inom socialtjänstens barn – och ungdomsenheter återkommande utbildningar i riskbedömningsverktygen Structured assessment of violence risk in youth (SAVRY) och Early assessment risk list (EARL) samt Adolescent drug abuse diagnosis (ADAD) i syfte att identifiera individer med hög risk för allvarlig kriminalitet.

Stadsdelsnämnderna ska både i arbetet med de yngre och äldre barnen utgå från de vetenskapligt utvärderade insatser som listas i *Socialstyrelsens kunskapsstöd för normbrytande beteende hos barn och unga 6-17 år*. Gemensamt för dessa insatser är att de fokuserar på risk och skyddsfaktorer, riktar sig mot både barn och föräldrar och barnets övriga sociala sammanhang, är tydligt strukturerade, flexibla och intensiva samt bygger på KBT⁵ och social inlärningsteori.

Att arbeta evidensbaserat inkluderar också de yrkesverksammas kunskap och innebär att klienter involveras och görs delaktiga i beslut och bedömningar. I staden ska därför uppföljningar och

⁵ Kognitiv beteendeterapi

systematiska utvärderingar på lokal nivå säkerställa att insatser och interventioner ger önskad effekt och gagnar barn och deras familjer.

4. Strategins övergripande områden

Nedanstående figur beskriver strategins övergripande områden och vad staden inom dessa områden ska fokusera på i arbetet med att förhindra att barn och unga dras in i kriminalitet. Inom varje område ges exempel på metoder och arbetssätt som syftar till att förhindra att barn och unga dras in i kriminalitet eller andra destruktiva beteenden. Dessa är ett axplock av de insatser som finns i staden och gör inte anspråk på att vara heltäckande.

4.1 Strukturerad samverkan

Samverkan ska alltid syfta till att ge barn, unga och unga vuxna väl utformat, samordnat och anpassat stöd. För att detta stöd ska vara effektivt behöver samverkan bygga på förståelse och kunskap om varandras uppdrag, organisation och lagstiftning. Varje aktör behöver ta ansvar för sina åtaganden, följa upp det gemensamma arbetet och besluta om nya åtaganden. För att kunna bedriva ett effektivt brottsförebyggande arbete ska det inom stadens verksamheter finnas rätt kompetens för att kunna sätta in tidiga, träffsäkra och samordnade insatser.

4.1.1 Främjande, tidiga och förebyggande insatser

Ett liv i brottslighet kan grundläggas tidigt. Hälsöfrämjande, förebyggande och tidiga sociala interventioner är därför, förutom att vara till fördel för individen, även att betrakta som samhällsekonomiskt lönsamma.

Stockholms stad ska erbjuda generella insatser som främjar barn, unga och familjers fysiska, psykiska och sociala välbefinnande i syfte att förebygga och motverka uppkomsten av sociala problem. Staden ska också erbjuda förebyggande och tidiga insatser till riskgrupper och till individer som löper hög risk att hamna i en destruktiv miljö, samt till de individer hos vilka problem redan har uppkommit. Arbetet ska ske i samverkan med förskola, skola/jobbtorg, fritid, socialtjänst, hälso- och sjukvård samt lokal polis i nära samarbete med individen och hens vårdnadshavare eller andra närstående. Att arbetet bedrivs i samverkan med civilsamhället är också av central betydelse.

Förskola, skola och föräldraskapsstöd

Öppna förskolan, förskolan och skolan är betydelsefulla verksamheter i arbetet för att minska risken att barn och unga dras in i kriminalitet - inte minst genom deras uppdrag att förmedla och förankra respekt för mänskliga fri- och rättigheter, grundläggande demokratiska värderingar och för att bidra till att skapa tillit till samhället och olika myndigheter. Verksamheterna utgör också viktiga arenor för att upptäcka barn och unga i riskzon.

En central del av kommunernas ansvar och en viktig del i det brottsförebyggande arbetet är att erbjuda ett effektivt och tillgängligt föräldraskapsstöd. Nationellt har också påpekats att

föräldraskapsstöd är ett av de mest effektiva sätten att motverka negativ utveckling hos barn.⁶

I Socialstyrelsens kunskapsstöd för att motverka normbrytande beteende hos barn och unga listas vilka föräldrastödjande insatser som rekommenderas för yngre barn. Bland dessa finns ABC och KOMET, som båda erbjuds i staden.

PLUS Föräldraskapsstöd vid socialnämnden utvecklar, utbildar och förvaltar föräldraprogram och andra insatser som främjar barns utveckling. Via PLUS-portalen kan föräldrar anmäla sig till stadens olika program och medarbetare anmäla sig till ledarutbildningar i de olika programmen.

På rätt väg är ett individuellt och manualbaserat föräldraskapsstöd riktat till föräldrar till barn 9-15 år med riskbeteenden för kriminalitet. Programmet består av 3-5 träffar och ska främja skyddsfaktorer, öka föräldrars medvetenhet om riskbeteenden samt stärka föräldraförmågor och nätverket runt familjen. Programmet har utvecklats av PLUS som också utbildar utförare av metoden och var färdigt i sin helhet i april 2023. I dagsläget finns 30 utförare av På rätt väg i nio av stadens stadsdelsnämnder.

Fältförlagt arbete

Även det fältförlagda arbetet är viktigt för att minska risken att barn och unga dras in i kriminalitet eftersom fältassistenternas arbete både ökar kunskapen om vissa riskindividers beteende men även har positiv inverkan på tryggheten i stort. Genom att vistas i miljöer där ungdomar samlas vid tidpunkter utanför kontorstid kan fältassistenter både arbeta relationsskapande och på ett tidigt stadium identifiera vilka barn och unga som kan vara i behov av socialtjänstens stöd. Strukturerade samverkansformer mellan stadens fältassistenter och myndighetsutövande socialtjänst möjliggör att barn och unga i riskzon på ett tidigt stadium kan länkas vidare till socialtjänsten – både till den så kallade friytan och till myndighetsutövningen – och därigenom få del av lämpligt stöd. Nedan följer ett antal exempel på främjande och förebyggande insatser som används i staden. En del av dessa är lokala projekt och finns i vissa stadsdelar medan andra är stadsövergripande.

Nedan ges exempel på metoder och arbetssätt vad gäller främjande, tidiga och förebyggande insatser, både på lokal och stadsövergripande nivå.

⁶ En nationell strategi för ett stärkt föräldraskapsstöd (2018) Socialdepartementet.

Metoder och arbetssätt

- Hembesöksprogram för förstagångsföräldrar i samverkan med Region Stockholm
- Öppna förskolan och familjecentraler
- LOSAM lokala samordnare mot rekrytering till kriminalitet. Finns i Skarpnäcks och Enskede Årsta Vantörs stadelsnämnder.
- Ungdomsmottagningar
- PLUS Föräldraskapsstöd
- ABC föräldraträffar
- KOMET föräldraträffar
- Tryggare barn Föräldraskap i Sverige för utrikesfödda föräldrar
- På rätt väg - Föräldraskapsstöd vid oro för kriminalitet
- Stödcentrum för unga brottsutsatta
- Mini Maria för unga med riskbruk
- Fältförlagt och uppsökande arbete gentemot unga
- Skolsociala team (SST)

4.1.2. Snabba och samordnade insatser

När främjande, tidiga och förebyggande insatser inte är tillräckligt stöd föreligger ibland behov av biståndsbedömda insatser. För att ge effekt ska dessa insatser sättas in så snabbt som möjligt innan eventuella problem eskalerar och innan ett kriminellt beteende befästs och ska så långt det är möjligt samordnas med olika aktörer. Socialstyrelsen rekommenderar i sitt kunskapsstöd att barn och ungdomar med hög risk för fortsatt normbrytande beteende ska erbjudas någon av insatserna Brief Strategic Family Treatment (BFST), Funktionell Familjeterapi (FFT), Multidimensionell Familjeterapi (MDFT) samt Multisystemisk terapi (MST).

Frivillighet och mellantvång

Insatser inom socialtjänsten ska i första hand ges frivilligt med stöd av socialtjänstlagen (2001:453) SoL. När detta inte är möjligt kan i vissa fall lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU, användas. LVU är en kompletterande skyddslag som är tillämplig när samtycke till insatser saknas och barnet eller den unge riskerar att fara riktigt illa. Socialtjänsten har skyldighet att ingripa när förutsättningarna för LVU är uppfyllda och lagen gäller för alla barn och unga (0 – 20 år) som vistas i Sverige.

Genom 22 § LVU kan socialtjänsten oavsett samtycke även besluta att en ung person som inte själv uppfattar de negativa konsekvenserna av ett liv i kriminalitet, ska ha regelbunden kontakt med en särskilt kvalificerad kontaktperson eller delta i behandling i öppna former. I arbetet med unga lagöverträdare bör lagrummet prövas i högre utsträckning när samtycke till öppenvård inte finns för att om möjligt förebygga att problemen eskalerar och omhändertagande och placering utanför det egna hemmet med stöd av LVU blir nödvändigt.

Riktade insatser

Specialiserade och riktade insatser ska erbjudas barn och unga med omfattande och komplicerad problematik. I Socialstyrelsens kunskapsstöd nämns multisystemisk terapi (MST) och kort strategisk familjeterapi (BSFT) som båda är strukturerade, relativt kortvariga och intensiva former av familjebehandling. MST och BSFT finns tillgängliga i staden och socialtjänstens medarbetare behöver ha kännedom om dem för att kunna beskriva och erbjuda dem till barn, unga och deras föräldrar.

För de ungdomar där öppna insatser på hemmaplan inte är tillräckliga kan en placering utanför hemmet ibland vara nödvändig. Staden ska i dessa fall säkerställa att det stöd som ges av HVB-hem, jour- och familjehem, behandlingsfamiljer och SiS-institutioner är av god kvalitet och främjar en positiv utveckling. Många placerade barn och unga är redan indragna i både kriminalitet och missbruk och det är därför av stor vikt att de aktörer som tar emot dem har kompetens att arbeta med deras hälsa och brottsliga beteende samt hjälper dem att få adekvat stöd och behandling för att lämna den kriminella världen. Socialtjänsten har här ett ansvar att kontinuerligt följa upp vården och tillsammans med den unge, dennes familj och ansvarig utförare av vård utvärdera om vården sammantaget motsvarar den unges behov. Vid behov ska brister i vården påtalas av socialtjänsten och om dessa brister inte åtgärdas av utföraren och utföraren ingår i stadens ramavtal för heldygnsvård ska avvikelser rapporteras till socialnämnden.

Samordning med förskola, skola och psykiatri

Socialtjänsten ska aktivt verka för att behövlig samverkan kommer till stånd och bestämmelser om samverkan är reglerad både i SoL, skollagen (2010:800) och hälso- och sjukvårdslagen (2017:30).

Samverkan mellan förskola, skola och socialtjänst ska fortsatt prioriteras och stärkas. Detta för att i ett så tidigt skede som möjligt upptäcka barn som riskerar att fara illa och för att behövliga insatser

från berörda huvudmän ska kunna ges så tidigt och samordnat som möjligt.

En fungerande samverkan mellan socialtjänsten, skolan, elevhälsan, ungdomsmottagningarna samt hälso- och sjukvård, kan ibland vara avgörande för att barn och unga med psykisk ohälsa eller psykiatriska tillstånd ska få rätt till tidig vård och stöd.

Samordning med polisen

Socialnämnden kan med stöd av 31 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL) initiera en polisutredning när den misstänkte ännu inte fyllt femton år. Lagrummet är främst tänkt för de tillfällen då en brottsutredning kan antas ha betydelse för socialtjänstens bedömning av den unges behov och är en möjlighet som bör användas i större utsträckning då den kan fördjupa samverkan mellan socialtjänsten och polisen och gagna socialtjänstens utredning och bedömning av lämplig insats.

Det är viktigt att socialtjänst och polis samarbetar och reagerar snabbt när ett barn eller en ung person för första gången misstänks för ett allvarligt brott. För att möjliggöra tätare samarbete och skapa större förståelse för varandras uppdrag har staden sedan ett par år tillbaka börjat samlokalisera socialsekreterare i alla stadens lokalpolisområden.

Sociala insatsgrupper

Ett exempel på samverkan och samordnade insatser mellan socialtjänst, polis, skola och Jobbtorg Stockholm är sociala insatsgrupper (SIG). Insatsen ges enligt SoL och syftar till att stödja barn, unga och unga vuxna att lämna den kriminella miljön och etablera sig i samhället. Arbetsmetoden utgår från samverkan på individnivå med regelbundna möten där alla berörda aktörers representanter och individen deltar under socialtjänstens ledning.

Föreligger en hög hotbild mot en ungdom eller ung vuxen kan denna behöva flyttas från Stockholm. I vissa fall kopplas socialförvaltningens centrala avhopparverksamhet in men detta gäller endast när polisens brottsoffer och personskyddsgrupp (BOPS) bedömt hotbilden som så pass allvarlig. Vid dessa tillfällen är det viktigt att SIG-samordnare, ansvarig socialsekreterare och lokal polis samverkat tätt med handläggare från avhopparverksamheten och BOPS för att det ska bli en så bra överlämning av ärendet som möjligt. Om BOPS inte bedömt hotbilden vara så pass hög att avhopparverksamheten och BOPS ska ta över ansvaret för ärendet, åvilar ansvaret stadsdelsnämnderna för

att i samverkan med lokal polis tillgodose eventuella behov av stöd och hjälp.

Kontakt med staden inom 24 timmar

När någon vill lämna den kriminella miljön är det viktigt med snabb respons. Socialnämnden ska därför i samarbete med stadsdelsnämnderna utarbeta rutiner för att personer som visat intresse för att lämna en kriminell livsstil ska få en första kontakt med staden inom 24 timmar⁷.

Nedan ges exempel på metoder och arbetsätt vad gäller snabba och samordnade insatser, både på lokal och stadsövergripande nivå.

Metoder och arbetsätt

- Begäran om utredning av polis enligt 31 § LUL för barn under 15 år vid misstanke om vissa allvarliga brott
- Kort strategisk familjeterapi (BFST) för familjer med ungdomar som har missbruks- och beteendeproblem
- Multisystemisk terapi (MST) för familjer med ungdomar med allvarliga sociala, emotionella eller utagerande problem. Finns i åtta av stadens stadsdelsnämnder.
- Samlokaliserade socialsekreterare hos lokal polis
- Samverkan med polis och åklagare kring snabbare lagföring
- Samverkan med frivården avseende ungdomsövervakning
- Lokala BUS-grupper för samverkan runt individer mellan staden och regionen kring barn och unga i behov av särskilt stöd
- Samordnad individuell plan (SIP) när barn och unga behöver insatser från både staden och regionen och dessa insatser behöver samordnas
- Maria Ungdom Motiverande Intervention (MUMIN) för unga som misstänks för ringa narkotikabrott.
- Stöd till unga vittnen via Stödcentrum, socialnämnden, Framtid Stockholm
- Lokala gemensamma utsättningar med alla som arbetar på "fältet" såsom fältassistenter, fritidsledare, poliser, polisens volontärer, stadens ordningsvakter och grannsamverkan för att verka brottsförebyggande och trygghetsskapande i närområdet
- Jobbtorg Stockholm för unga och unga vuxna som befinner sig i riskzon för eller i kriminalitet
- Jobbtorg Stockholms resurs för personer med funktionsnedsättning som har det svårt att etablera sig på arbetsmarknaden och därmed riskerar att hamna i utanförskap
- Sociala insatsgrupper (SIG) för unga respektive vuxna som vill lämna en kriminell livsstil eller som befinner sig i en

⁷ Budget 2023 för Stockholms stad

radikaliseringsprocess eller vill lämna någon form av extremistmiljö

- Stadens centrala avhopparverksamhet vid socialnämnden, enheten för hemlösa, i samverkan med polisens brottsoffer och personskyddsgrupp, BOPS.
- Förstärkt familjehemsvård
- Konsulentstödda jourhem
- Hem för vård eller boende (HVB)
- Förstärkt familjehemsplacering exempelvis TFCO (Treatment Foster Care Oregon)
- Särskilda ungdomshem i SiS regi

4.1.3 Samlad kompetens

Kompetenta och engagerade medarbetare är en förutsättning för att staden ska kunna utföra sina uppgifter på ett effektivt och professionellt sätt och ansvaret för kompetensutveckling ligger hos både chefer och medarbetare.⁸ Staden ska prioritera kompetensutveckling för alla medarbetare och därigenom tillvarata och utveckla både medarbetarnas och organisationens engagemang och kompetens. Stadens medarbetare behöver också ha tillgång till nära arbetsledning och det är viktigt att chefernas arbetssituation ger dem förutsättningar att stödja sina anställda.

Strategisk och kontinuerlig kompetensutveckling

Staden ska erbjuda behövlig kompetensutveckling till medarbetare som arbetar med de barn, unga och unga vuxna som antingen riskerar att dras in i kriminalitet, redan är kriminella eller vistas i kriminella eller våldsbejakande miljöer. Detta i syfte att stadens medarbetare ska ha nödvändiga kunskaper om väsentliga risk- och skyddsfaktorer samt om effektiva metoder och arbetssätt och därtill rekommenderade insatser. Ansvaret för den kontinuerliga kompetensutvecklingen åligger både förskolenämnden, idrottsnämnden, kulturnämnden, socialnämnden, utbildningsnämnden samt respektive stadsdelsnämnder.

Nedan anges metoder och arbetssätt för hur detta kan göras inom socialtjänsten, både lokalt och stadsövergripande.

⁸ *Personalpolicy* (2020) Stockholms stad.

Metoder och arbetssätt

- Stadens handlingsplan för en förbättrad arbetssituation för socialsekreterare och biståndsbedömare⁹
- Introduktionsutbildning för nyanställda medarbetare
- Fortbildning för erfarna medarbetare
- Stadsövergripande nätverk för chefer och vissa andra nyckelfunktioner inom socialtjänsten

4.1.4 Lokala samverkansöverenskommelser och lägesbilder

Enligt lagen (2013:196) om kommuners ansvar för kommuners brottsförebyggande arbete vilken träder i kraft 1 juli 2023 har kommunerna ansvar att kartlägga brottsligheten inom sitt geografiska område och ta fram lägesbilder och åtgärdsplaner. I och med lagen har kommunerna ett samordningsansvar för det lokala brottsförebyggande arbetet.

Staden har sedan tidigare och tillsammans med polisregion Stockholm tagit fram en övergripande samverkansöverenskommelse som ska stärka det gemensamma brottsförebyggande och trygghetskapande arbetet.

Lokala överenskommelser

Utöver lokala samverkansöverenskommelser med skolan och polisen ska varje stadsdelsnämnd även teckna en överenskommelse om samverkan mellan förskola, skola och socialtjänst inklusive prevention och fritid. Syftet med dessa lokala överenskommelser är att tydliggöra det gemensamma åtagande som parterna har för att skapa de bästa förutsättningarna för barns och ungas utveckling. Stadsdelsnämnderna bör inkludera samverkan också med fristående förskolor och skolor. Regionen kan också vara en viktig samverkanspart.

Lägesbilder och orsaksanalyser

Enligt stadens trygghetsprogram ska arbetet utgå från den brottsförebyggande processen och varje stadsdelsnämnd förväntas ta fram en lokal lägesbild, orsaksanalys och åtgärdsplan. Lägesbilder är sammanställda kartläggningar där avvikelser eller

⁹ Socialnämnden ska i samarbete med äldrenämnden och stadsdelsnämnderna samt i samråd med kommunstyrelsen revidera handlingsplanen för att förbättra arbetssituationen för socialsekreterare och biståndshandläggare, Budget 2023 för Stockholms stad..

mönster i brottslighet identifieras och är en samlad bedömning av en stadsdels problembild över tid. En orsaksanalys görs med stöd i lägesbilden genom att analysera vilka faktorer som lett till att ett brott eller ett problem uppstått. I åtgärdsplanen beskrivs sedan vilka insatser som bedöms lämpliga och det preciseras om dessa behöver göras på flera nivåer parallellt samt på lång eller kort sikt.

Stadsdelsnämndernas arbete med lägesbilder, orsaksanalyser och åtgärdsplaner ska kopplas till strategin för att förhindra att barn och unga dras in i kriminalitet. Detta eftersom framtagandet av lägesbilder är en central del av det brottsförebyggande arbetet och är viktiga för att förstå den lokala brottsbilden och hur denna utvecklas över tid.

Nedan anges metoder och arbetssätt för hur detta kan göras inom socialtjänsten, både lokalt och stadsövergripande.

Metoder och arbetssätt

- Lokala samverkansöverenskommelserna mellan respektive stadsdelsnämnd, skola och lokalpolisområde
- Lokala brottsförebyggande råd med representation från stadsdelsnämnd och lokal och polis samt verksamheter och andra aktörer som skola, näringsliv, bostadsbolag, civilsamhälle med flera
- Lokala samverkansöverenskommelser mellan respektive stadsdelsnämnd, förskola och skola inklusive prevention och fritid
- Lokala lägesbilder, orsaksanalyser och åtgärdsplaner samt lokala handlingsplaner mot våldsbejakande extremism

4.2 Förskola, skola och fritid som skyddsfaktorer

En förskola och grundskola där barn får det stöd, de anpassningar och de utmaningar de har rätt till ger dem goda möjligheter att skapa sig själva en positiv framtid. Vad gäller barn som tidigt uppvisar ett normbrytande och riskfyllt beteende bör det övergripande och långsiktiga målet vara att de ska klara gymnasieskolan och redan tidigt bör insatser utformas för detta ändamål.

Att klara skolan och att gå ut gymnasiet med godkända betyg är en av de starkaste skyddsfaktorerna och unga som misslyckas i skolan löper inte enbart ökad risk för att dras in i kriminalitet utan också att drabbas av andra sociala problem som psykisk ohälsa, fattigdom, utanförskap och missbruk.

4.2.1 Inskrivningsgrad och närvaro i förskola och skola

Förskolans uppdrag är att främja alla barns utveckling och lust att lära och ska ge alla barn möjlighet att inhämta och utveckla kunskap om omvärlden. Förskolan ska utgöra en trygg plats och den ska stärka barnens självkänsla. Förskolan är också det första steget i utbildningssystemet och utgör därmed grunden för ett livslångt lärande.

I förskolans uppdrag ingår att ge omsorg och trygghet och forskning visar att tidig pedagogisk verksamhet har positiv påverkan på barns utveckling, lärande och välbefinnande långt upp i skolåldern. Inskrivningsgraden i förskolan är hög men skiljer sig åt mellan stadsdelsnämnderna och det är viktigt att öka inskrivningsgraden i vissa socioekonomiskt utsatta stadsdelar där barn annars riskerar att inte få ta del av det förskolan erbjuder. Det är också viktigt att personal inom förskolan känner till stadens föräldrastödsprogram så att de kan informera och vägleda föräldrar som ger uttryck för osäkerhet i sitt föräldraskap att ta emot stöd och hjälp.

Introduktionsförskolor

På flera håll i staden finns introduktionsförskolor för föräldrar och barn som behöver stöd och hjälp med det uttalade syftet att nå ut med information om vad förskolan är och vilken betydelse den kan ha för barns utveckling.

Introduktionsförskolorna syftar också till att främja inskrivningsgraden i ordinarie verksamhet. Att så många barn som möjligt tar del av förskolans verksamhet är viktigt eftersom det ökar möjligheterna till tidigt och förebyggande stöd men också för att rusta barn inför skolan, öva dem i svenska och ge dem bättre förutsättningar att klara skolans kunskapskrav.

Grund- och gymnasieskola

Utöver trygga familjeförhållanden är avklarad skolgång den enskilt viktigaste skyddsfaktorn vad gäller risken för framtida brottslighet. Barn och unga med hög skolfrånvaro löper stor risk att inte klara skolans kunskapskrav och det är därför viktigt att barn i riskzonen närvarar i skolan och tar del av undervisningen. Ytterst handlar hög skolnärvaro om att tillvarata barns och ungas rätt till utbildning.

Skolans uppdrag är att främja lärande och stimulera varje enskild elev att inhämta och utveckla kunskaper. Skolan ska präglas av omsorg om individen men ska också förmedla de mer beständiga kunskaper som utgör den gemensamma referensram alla i samhället behöver.

Huvuduppgiften för gymnasieskolan är att förmedla och skapa förutsättningar för elever att tillägna sig och utveckla kunskap. Utbildningen ska främja elevernas utveckling till ansvarsställande människor och bidra till deras allsidiga utveckling. Utbildning i gymnasieskolan är frivillig men antagna elever ska, för att ha förutsättningar att nå kunskapsmålen, delta i den utbildning som erbjuds.

Nedan följer exempel på metoder och arbetssätt som syftar till att öka inskrivningsgraden i förskolan och skolnärvaron. Vissa arbetssätt är stadsövergripande medan andra återfinns på lokal nivå.

Metoder och arbetssätt

- Introduktionsförskolor
- Öppna förskolor
- Stärkt tidigt stöd i samverkan (STIS) mellan socialtjänst, öppen förskola, barnhälsovård och barnmorskemottagning
- Fungerande arbetssätt och rutiner för att fånga upp och utreda elever med upprepade och längre frånvaro oavsett om den är giltig eller ogiltig
- Åtgärdsstrappa/process vid varje skola
- Skolsociala team som arbetar med elever med upprepade eller längre frånvaro som riskerar att inte nå målen för utbildningen
- Uppsökande och fältförelagt arbete i skolan
- Fungerande rutiner inom förskolan och skolan för konsultation eller anmälan till socialtjänsten vid misstanke om att barn far illa eller riskerar att fara illa

4.2.2 Insatser som stabiliserar skolgång och skolprestationer

På grund av skolans stora betydelse för barns och ungas utveckling är en viktig del av det brottsförebyggande arbetet att se till att barn och unga får en säker och stabil skolgång. Detta gäller alla barn men eftersom vissa grupper löper större risk än andra att misslyckas i skolan uppmärksammas dessa extra i strategin.

Skolsociala team

Skolsociala team är en samarbetsform mellan skola och socialtjänst för att ge ett tidigt och samordnat stöd till elever med upprepad eller längre frånvaro som riskerar att inte nå målen för utbildningen. Det primära målet med insatsen är att eleverna ska öka sin närvaro i grundskolans undervisning och uppnå gymnasiebehörighet. Det tvärprofessionella skolsociala teamet består av medarbetare från skolan - exempelvis kurator och/eller specialpedagog från elevhälsan, samt medarbetare från socialtjänstens öppenvårdsverksamhet i form av skolsocionom eller ungdoms-/familjebehandlare.

SAMS och Skolfam

En positiv skolanknytning och fullständiga betyg är en stark skyddsfaktor och staden ska se till att barn som placerats utanför det egna hemmet ges förutsättningar att klara skolan och att de även vid akuta placeringar tillförsäkras obruten skolgång.

Skolverket har tillsammans med Socialstyrelsen och Specialpedagogiska skolmyndigheten i detta syfte tagit fram en modell, SAMS, för hur arbetsfördelningen mellan socialtjänst och skola ska se ut när ett barn placeras. Modellen konkretiserar hur samverkan ska bedrivas och lägger en grund för att placerade barn och unga ska lyckas i skolan och få förutsättningar för ett gott vuxenliv. Staden införde SAMS 2021 och modellen används vid alla placeringar som medför skolbyte, för att i största möjliga mån uppnå obruten skolgång för barnet eller den unge.

Staden arbetar också sedan många år med Skolfam, en insats i vilken socialtjänsten tillsammans med psykologer och specialpedagoger erbjuder stöd både till familjehemsplacerade barn i grundskolan och till deras skolor och familjehemsföräldrar.

Skolsamordnarprojektet

För att barn och unga som placerats på institution och i behandlingsfamilj ska tillförsäkras en obruten och fungerande skolgång bedriver socialnämnden i samarbete med sex stadsdelsnämnder och utbildningsnämnden sedan juni 2022 ett socialt investeringsfondsprojekt, *Skolsamordnare för placerade barn och unga*. Projektet ska tillgodose att institutionsplacerade barn och unga ges obruten och fungerande skolgång både under placeringstiden, men också efter att den unge har flyttat hem igen.

Nedan ges exempel på metoder och arbetssätt för att stabilisera skolgången, både lokalt och stadsövergripande.

Metoder och arbetssätt

- Tillgång till extra anpassningar av undervisningen och särskilt stöd
- Tillgång till elevhälsa inklusive studie- och yrkesvägledning
- Kontaktperson eller kvalificerad kontaktperson beviljad av socialtjänsten med uppdrag att stödja barnet eller den unge att klara av skolan och/eller delta i en organiserad fritidssysselsättning
- Särskilt kvalificerad kontaktperson (SKKP) för unga 15 – 21 år med allvarliga beteendeproblem och särskilt vårdbehov
- Skolsociala team som jobbar med elever med låg måluppfyllelse och hög frånvaro
- Ungdomstjänst som stöd in i arbetslivet och samverkan med arbetsgivare
- Kommunens aktivitetsansvar (KAA) för unga under 20 år som varken arbetar eller studerar men har fullgjort sin skolplikt
- Skolfam i familjehemsvården för att höja familjehemsplacerade barns skolresultat
- SAMS – samverkan för obruten skolgång för placerade barn och unga

4.2.3 Tidig upptäckt och orosanmälan till socialtjänsten

Både förskolan och skolan är viktiga aktörer vad gäller att upptäcka barn och unga som far illa eller riskerar att fara illa. I varje förskola och skola, men också på fritidsgårdar och i parklekar, ska det finnas rutiner för att identifiera barn i behov av stöd och kring att anmäla oro till socialtjänsten.

När socialtjänsten tagit emot en anmälan ska den som anmält informeras om att anmälan inkommit. Socialtjänsten har också möjlighet att meddela de som omfattas av anmälningsplikten om att utredning inletts, inte inletts eller redan pågår. Det är viktigt att socialtjänsten ger återkoppling till den som anmält, om det med hänsyn till barnets bästa inte är olämpligt att göra detta.

Nedan ges exempel på metoder och arbetssätt för tidig upptäckt av barn som far illa och orosanmälan till socialtjänsten.

Metoder och arbetssätt

- Upparbetade rutiner i förskola och skola för att informera om socialtjänsten, konsultera socialtjänsten innan en anmälan görs och för att vid behov göra anmälan till socialtjänsten enligt 14 kap. 1 § SoL
- Regelbundna samverkansmöten mellan socialtjänsten och stadsdelsnämndens förskolor och skolor för tidig upptäckt och gemensamt lärande kring barn som riskerar att fara illa

- Återkommande utbildningar på stadsdelsnämnds nivå till anställda inom förskola och skola kring tidig upptäckt och samverkan med socialtjänsten och orosanmälan

4.2.4. Meningsfull fritid som skyddsfaktor

En rik fritid med möjlighet till eget inflytande stärker barn och ungas hälsa och utvecklar deras personliga relationer. Barn som ges möjlighet att påverka sin fritid upplever en ökad känsla av tillit och det är därför viktigt att staden erbjuder strukturerade fritidssysselsättningar utifrån barnens egna behov. Sådana sysselsättningar kan ge tillgång till sociala nätverk och positiva sammanhang inom idrott, politik, musik, kultur och friluftsliv varför staden både genom egna verksamheter och i samverkan med civilsamhället ska erbjuda alla barn meningsfulla aktiviteter oavsett var i staden de bor.

Fritidsgårdar och parklekar

För att ge barn – och unga en meningsfull fritid finns tillgång både till fritidsgårdar och parklekar samt möjlighet att delta i olika kollektiverksamheter. En meningsfull fritid ska vara både kvalitativ och jämlik och nå ut till de som behöver den. Många av de barn och unga som dras in i kriminalitet deltar inte i vare sig det organiserade föreningslivet eller tar del av andra aktiviteter och det är därför viktigt att staden når dem, erbjuder dem alternativ eller försöker få dem att delta i det ordinarie utbudet.

För de äldre barnen och ungdomarna finns stadens fritidsgårdar. Fritidsgårdarna har både ostrukturerade och strukturerade inslag och de som går dit väljer om de ska delta i verksamhetens aktiviteter.

Fritidsgårdarna ska skapa goda förutsättningar för unga genom att främja deras personliga och gemensamma utveckling i en drogfri miljö, vara en trygg arena fri från våld och kränkningar där demokrati, delaktighet och jämställdhet råder. I dagsläget arbetar staden med att få fler flickor att besöka fritidsgårdarna eftersom det främst är pojkar som går dit och i tidigare undersökningar har framkommit att flickor upplever sig mer otrygga där än pojkar. Därför är det centralt att staden arbetar för att öka tryggheten på fritidsgårdarna så att dessa blir arenor för en positiv, jämlik och meningsfull fritid.

Fritidshem och fritidsklubbar

Även stadens fritidshem och fritidsklubbar är centrala resurser i det brottsförebyggande arbetet eftersom de ger barn tillgång till meningsfulla och utvecklande aktiviteter i samband med skoldagens

slut. Fritidshem är för barn 6–9 år och är en läroplansstyrd verksamhet, som kan erbjuda både stöd i skolarbetet hjälp till barnen att utveckla goda kamratrelationer. Fritidsklubb är liknande verksamhet fast för barn 10–13 år.

Nedan ges exempel på metoder och arbetssätt för att barn och unga ska ges en meningsfull fritid.

Metoder och arbetssätt

- Fritidshem och fritidsklubb
- Fritidsgårdar och ungdomsgårdar som involverar de unga i planeringen av aktiviteter
- Tillgång till läxhjälp i dessa verksamheter
- Tydliga rutiner för samverkan mellan fritidsgård och vårdnadshavare
- Tydliga rutiner för samverkan mellan, fritidsgård och ungdomsgårdar, skola, socialtjänst och lokal polis, för att säkerställa en trygg miljö och att barn och unga i riskzon uppmärksammas
- Aktivt värdegrundsarbete för både medarbetare och besökare
- Nolltolerans mot kränkningar, diskriminering, trakasserier och annan brottslighet
- Samverkan mellan skolor, fritidsgårdar och ungdomsgårdar samt Stödcentrum så alla unga brottsutsatta erbjuds stöd
- Fritids och ungdomsgårdar har policys för brottsförebyggande, trygghetsskapande och ANDTS-förebyggande arbete
- Stockholms stads strategi för fritids- och ungdomsgårdar.

4.3 Våldsprevention med ett jämställdhetsperspektiv

Den som utsatts för våld under uppväxten löper en ökad risk att själv begå våldsbrott, och bland de som utsätter andra för våld är män kraftigt överrepresenterade. Staden ska därför aktivt arbeta med könsnormer och med jämställdhet i sina verksamheter för att minska risken att främst pojkar och unga män dras in i kriminalitet. Våldspreventiva metoder med ett jämställdhetsperspektiv är viktiga i förskolan, skolan och i stadens fritidsverksamheter eftersom alla måste förhålla sig till normer för destruktiv maskulinitet.

4.3.1 Vålds- och könsnormer

Inom maskulinitetsforskningen har kopplingen mellan maskulinitet, våld och kriminalitet uppmärksamats.¹⁰

Manlighetsnormer visar på vad det innebär att vara man, ofta i kontrast till normer om vad det innebär att vara flicka och kvinna. I den traditionella manlighetsnormen ligger ofta värderingar om att visa styrka och undvika svaghet och kan manifesteras i ett aggressivt och våldsamt beteende. Att arbeta normkritiskt innebär att ifrågasätta destruktiva normer om vad som är manligt och vad som är kvinnligt för att försöka påverka och förändra skadliga beteenden. Ett normkritiskt förhållningssätt handlar således om att förändra normer när de skadar människors liv och hälsa och begränsar deras valmöjligheter.

4.3.2 Våldsförebyggande arbete i skola och fritid

För att förebygga våld använder många av stadens skolor och fältassistenter programmet Mentorer i våldsprevention (MVP) vilket riktar sig till elever i högstadiet och gymnasiet samt MVP – Mellanstadiet som lämpar sig för yngre elever.

Sedan en tid tillbaka är många stadsdelsnämnder också i färd med att implementera MVP – Fritid som riktar sig mot den öppna fritidsverksamheten i form av fritidsgårdar och parklekar. Programmets gemensamma syfte är att utmana destruktiva manlighetsnormer och ge elever kunskap kring vad som definierar våld samtidigt som de tränas i att reagera på och emot våldsamma beteenden.

4.3.3. Förebygga våld i ungas nära relationer

Socialförvaltningen har också i uppdrag att utveckla arbetet med att förebygga våld i ungas nära relationer. På stadens ungdomsmottagningar har det därför implementerats rutinfrågor om både våldsutsatthet och våldsutövande. Syftet är att upptäcka och ge stöd till fler unga som blivit utsatta för någon typ av våld, hedersrelaterat förtryck eller utnyttjats i sexuell exploatering samt personer som utövat våld gentemot någon annan.

Några av stadens fältgrupper använder programmet Respekt och självrespekt (RoS) som syftar till att hjälpa unga ta till sig goda värderingar, tankemönster och normer kring sexualitet och könsroller. Målet är att skapa goda förebilder, väcka funderingar

¹⁰ *Grupper, maskuliniteter och våld* (2014) Ungdomsstyrelsen (numera MUCF).

och tydliggöra vad som är tillåtet och otillåtet för att tydligt skilja mellan frivillighet och tvång.

4.3.4 Förebygga hedersrelaterat våld

I arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck utbildar Origo yrkesverksamma i programmet Hedra som används i årskurs åtta.¹¹ Hedra syftar till att inspirera yrkesverksamma att på olika sätt initiera en förändringsprocess hos unga tänkt att leda till ett personligt avståndstagande från alla former av hedersrelaterat förtryck och våld.

Nedan ges exempel på våldspreventiva metoder och arbetssätt varav vissa ges lokalt medan andra är stadsövergripande.

Metoder och arbetssätt

- Mentorer i våldsprevention (MVP), MVP - Mellanstadiet och MVP – Fritid
- RoS och Hedra används i stadens skolor för att arbeta strukturerat för jämställdhet och mot olika former av förtryck och våld tillsammans med barn och unga
- Mötesplatser för unga HBTQI-personer
- Fritidsverksamheter i staden som vid behov erbjuder riktad verksamhet till flickor
- Insatser till våldsutövare för att förändra sitt beteende utifrån Alternativ till våld (ATV)

4.4 Civilsamhälle och näringsliv

Civilsamhället är en av grundstenarna i en välfungerande demokrati och en aktör med vilken staden aktivt behöver samverka för att minska risken att barn, unga och unga vuxna dras in i kriminalitet. Civilsamhällets organisationer utgör viktiga element i det brottsförebyggande arbetet eftersom de bidrar till social utveckling och kunskap samt förmår samla människor och skapa engagemang. Staden ska därför stödja föreningar som skapar miljöer och sammanhang vilka stöttar barn och unga i utanförskap och som därigenom bidrar till ett inkluderande samhälle.

Att tryggheten över staden skiljer sig åt har socioekonomiska förklaringar vilket bland annat framgår av stadens trygghetsmätning. I vissa av stadens områden upplevs otryggheten som mer påtaglig än i andra.

¹¹ Origo är ett resurscentrum mot hedersrelaterat förtryck och våld för Stockholms län.

4.4.1 Samverkan med civilsamhället

I arbetet med att motverka otrygghet och social exkludering behöver en fungerande samverkan mellan staden, lokala civilsamhällsaktörer och boende i vissa utsatta områden etableras. Dessa områden utmärks bland annat av ett högre bruk av narkotika och därtill kopplade problem vilket skapar behov av riktade insatser och ett nära samarbete mellan olika myndigheter och civilsamhällesaktörer. Ett sådant samarbete kan skapa aktiva kontaktytor för barn, unga, unga vuxna och vårdnadshavare där målsättningar kan formuleras och lösningar sökas.

Nedan följer tre exempel på samarbeten mellan socialnämnden och civilsamhället. Liknande samarbeten finns också inom övriga nämnder.

Stödgruppsverksamhet för barn och unga i familjehem

En placering utanför det egna hemmet är ett stort ingrepp i det enskilda barnets eller den unges liv och får också stora konsekvenser för den övriga familjen. Socialförvaltningen samarbetar med Bris som erbjuder stöd i olika former till familjehemsplacerade barn och unga i åldrarna 7 – 18 år som är familjehemsplacerade av någon stadsdelsnämnd i Stockholms stad. Genom att erbjuda gruppverksamhet via Bris får barnen och ungdomarna en möjlighet att träffa andra i en liknande situation och därigenom möjlighet att förstå och uttrycka tankar, känslor och upplevelser samt stöd för att må bra. I gruppverksamheten uppmuntras de också att formulera och ge uttryck för egna önsknings och behov. Målet med samarbetet med Bris är att främja och stärka placerade barns och ungas psykiska hälsa på kort och lång sikt.

Ungdomsprogrammet Stockholm

Ungdomar som varit placerade kan ibland behöva stöd efter avslutad placering, utan att de för den skull har ett vårdbehov. Socialnämnden samarbetar sedan några år tillbaka med SOS Barnbyar som har utvecklat ett ungdomsprogram till stöd för ungdomar i staden som ska lämna samhällsvården. Inom programmet erbjuds målgruppen stöd inom fyra livsområden: Hälsa, Samhälle och bostad, Studier och arbete samt Nätverk och sammanhang.

Våld i ungas partnerrelationer

Våld i ungas parrelationer har börjat uppmärksammas mer och mer och har visat sig vara både allvarligt och vanligt förekommande.

Enligt Brå önskar unga mer kunskap, bättre upptäckt av våld och förbättrat stöd till utsatta. Socialnämnden samarbetar med stiftelsen 1000 möjligheter kring våld i ungas relationer så att fler ungdomar kan få hjälp och stöd oavsett om det handlar om att vara utsatt för någon form av våld, utsätter någon annan för våld eller befinner sig i prostitution.

4.4.4 Föreningsbidrag som styrmedel

Ett lokalt samhällsarbete utgör en central byggsten i stadens arbete mot att förhindra att barn, unga och unga vuxna dras in i kriminalitet. En förutsättning för ett sådant lokalt arbete är att det finns strategier som stöttar barn, unga, föräldrar och andra vuxna att tillsammans med civilsamhället och staden ansvara för att förändringar kommer till stånd. Ett sätt att ange inriktningen på hur samverkan med föreningslivet ska se ut är att stadsdelsnämnderna beviljar föreningsbidrag till de föreningar som särskilt satsar på strukturerade fritidsverksamheter och som delar stadens syn på utbildning och samverkan med socialtjänst, polis och andra samhällsaktörer.

4.4.5 Bostadsbolag och hyresvärdar

Även bostadsbolag och hyresvärdar är viktiga delar i det brottsförebyggande och trygghetsskapande arbete. Bovärdar och vaktmästare har stor kunskap om lokala problembilder och ska involveras i det brottsförebyggande arbetet. Även de boende, inklusive barn och unga ska göras delaktiga i detta arbete. Ett välskött område skapar trivsel och trygghet och stadens allmännyttiga fastighetsägare förväntas bidra genom att anordna trygghetsskapande åtgärder i socialt utsatta områden.

4.4.6 Samverkan i tillsynen av alkohol och tobak

En trygg och rättssäker hantering av alkohol och tobak utgör också en viktig beståndsdel av det brottsförebyggande arbetet: detta för att undvika att unga får tillgång till alkohol och tobak samt för att säkerställa att alkohol serveras ansvarsfullt till vuxna. Problem med missbruk och beroende är inte sällan tätt sammanlänkade med våld och kriminalitet och för att uppnå resultat samverkar staden med både branschen och med polisen.

Nedan ges exempel på samverkan med civilsamhället varav vissa sker lokalt medan andra är stadsövergripande.

Civilsamhället - metoder och arbetssätt:

- Ekonomiskt stöd till och samverkan med organisationer som bedriver verksamheter och projekt som kompletterar eller är alternativ till socialtjänstens insatser med fokus på individinriktade verksamheter som riktar sig till barn, unga och unga vuxna som riskerar att dras in i kriminalitet eller vill lämna en kriminell livsstil
- Tydliga krav att de organisationer som tar emot bidrag från staden verkar för likabehandling och aktivt motverkar all form av diskriminering, mobbing, kränkande behandling och kriminell verksamhet.
- Idéburna offentliga partnerskap (IOP) för samverkan mellan det offentliga och den idéburna sektorn
- Läxhjälp
- Mentorskapsprogram för unga
- Nattvandring
- Rådgivning, sommaraktiviteter och samtalsstöd från olika föreningar och religiösa samfund
- Samverkan mellan socialtjänst, olika föreningar och näringsidkare för att informera om och rekrytera deltagare till föräldraskapsstöd eller andra stödjande insatser

5 Ledning och styrning

Staden behöver stärka sin uppföljning för att få kännedom om vilka arbetssätt och metoder som fungerar i arbetet med förhindra att barn och unga dras in i kriminalitet. Detta förutsätter att berörda nämnder och bolagsstyrelser löpande tar ansvar för att utvärdera och följa upp insatser.

5.2 Befintliga undersökningar och rapporter

Stadens trygghetsmätning genomfördes senast år 2020 och används som underlag för framtagandet av lokala lägesbilder, både internt och inom ramen för lokala samverkansöverenskommelser mellan stadsdelsnämnder och lokalpolisområden. Dessa ska användas tillsammans med andra relevanta underlag vid framtagandet av ettåriga åtgärdsplaner med tydliga uppföljningsbara delmål för kortare tidsperioder.

Stockholmsenkäten, genomförs i årskurs 9 och år 2 på gymnasiet vartannat år, nu senast 2022, och används också som underlag till lokala lägesbilder och analyser av lokala samverkansöverenskommelser samt vid framtagandet av lokala handlingsplaner.

Även Socialtjänstrapporten som sammanställs årligen av socialnämnden och som redogör för stadens arbete inom socialtjänstens olika verksamheter ska tas med i arbetet med de lokala handlingsplanerna. Detta för att Socialtjänstrapporten på ett tydligt sätt visar olika trender och utvecklingstendenser och därför kan vara till hjälp i hur arbetet med barns och ungas bästa kan organiseras inom respektive stadsdelsnämnd.

5.1 Genomförande och uppföljning

För att nå målen med denna strategi krävs att varje stadsdelsnämnd och berörda facknämnder (arbetsmarknadsnämnden, förskolenämnden, idrottsnämnden, kulturnämnden, socialnämnden och utbildningsnämnden) utarbetar en handlingsplan avseende det lokala arbetet. Socialnämnden kan vid behov genom sin samordnande och stadsövergripande roll stödja övriga nämnder i detta arbete.

Staden ska säkerställa en strukturerad samverkan mellan socialtjänsten, förskolan och skolan. Chefer och medarbetare förväntas prioritera samverkan även med andra aktörer kring barn och unga i riskzon. De ordinarie samverkansforum som finns mellan staden och Region Stockholm ska stärkas både på regional och lokal nivå för att skapa en röd tråd mellan främjande och förebyggande arbete och åtgärdande insatser. Detsamma gäller samverkan mellan staden och Polisregion Stockholm samt med lokal polis genom lokala brottsförebyggande råd och lokala operativa samverkansforum.

Utifrån de behov som identifieras i samverkan ska berörda nämnder, polis, fastighetsägare, företag och civilsamhälle organiseras för bredare ansatser i varje stadsdelsområde och för staden som helhet. Det är centralt att ha kunskap om vad som främjar samverkan i det praktiska arbetet, som exempelvis ledningens stöd, tillgång till resurser, uppföljning samt kunskap och förståelse för varandras uppdrag.